

Af min fader vinterlærer Jeppe Hejbøls personlige erindringer

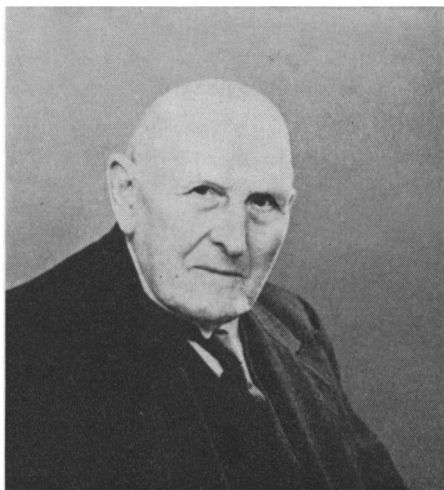
Ved seminarielektor *Johannes Hejbøl*

Jeg er født d. 12. marts 1867 i Højlund, Ølgod sogn, blev døbt i Ølgod kirke d. 26. maj samme år (grunden til, at jeg forblev udøbt så længe, var, at min moder havde et længere sygeleje) og konfirmeret samme sted d. 24. april 1881 af pastor Olrik.

Jeg var den yngste af 7 brødre, og det passer måske nok, hvad en kone sagde om mig, at jeg var noget forkælet. At jeg var den yngste i flokken bevirkede, at jeg ikke kom ud at tjene, før jeg var 11 år. Mine ældre brødre var kommen ud at tjene tidligere. Jeg var ellers stor af min alder. Det er således blevet fortalt, at da jeg var 3 år og min broder Anton 6 år, blev vi af nogle antaget for tvillinger. Det var ved den tid, vor ældste broder havde fået en lille dreng. Jeg skal da meget stolt have sagt til min bror: »Nu er vi blevet farbrødre«, men han, som altså var 3 år ældre og som sådan en hel del klogere, svarede: »Ti stille med det. Det er jo en stor skam, da vi ikke er ældre« (ti stil mæ-et. De æ jo en sturige skam, vi er et æller).

Noget af det første jeg kan huske, er min faster Elses begravelse. Da graven var omtrent jævnet, sagde jeg højt til bror Anton: »No er æ hvol jawen«. Jeg fik selvfølgelig et skub. Han vidste jo, at man skulle tie stille sådan et sted. Men de omstående havde hørt det og så alle hen på mig. Dette træk tyder måske også på forkælelse; i hvert fald viser det, at jeg har haft svært ved at styre min mund, en fejl, som vist siden har fulgt mig. Et andet minde er, da vort hus var nær ved at

Jeppe Hejbøl.

brænde. Jeg erindrer også, at min fader engang kom hjem med en A. B. C., og hvordan han nok så højtideligt snittede en pegepind og derefter satte sig til at lære mig bogstaverne.

Jeg begyndte tidligt at gå i skole. Straks jeg var fyldt 6 år, fulgte jeg med mine brødre. De to første vintre var det i en stue på Grønfeldgård, hvor de mindste gik i skole, da skolestuen var blevet for lille. Siden blev der bygget en skole i Hejbøl. Skoledistriktet blev derved delt, og en del børn gik fra, så nu kunne vi være i skolestuen. Den lærer, der havde holdt skole for de små de to vintre, holdt lidt friskole om sommeren, hvor jeg også gik med. Siden havde vi en lærer, som hed Knud Jensen. Han var en dygtig lærer, men af den gamle skole. Hånden sad noget løs hos ham, og mange var de ørefigener, han uddelte. Han havde for skik at gå og lytte, når vi sang, for at finde ud af, hvem der havde gehør og hvem ikke. De, som efter hans mening manglede dette, blev det forbudt at synge med for ikke

at forstyrre de andre. Jeg fik selvfølgelig også ordre til at holde min mund, men forbuden frugt smager som bekendt bedst. Trods forbuddet eller måske snarere på grund af det sang jeg med. En dag mærkede jeg under sangen, at læreren stod bag ved mig. Jeg holdt inde og troede, at der vankede en øretæve. Den udeblev dog, og jeg fik for fremtiden lov til at synge med. Sanger blev jeg aldrig, men alligevel har jeg siden sunget meget, selv om det nok ikke har været til fryd for musikalske øren.

En anden ejendommelig skik hos ham var, at når han i middagstimen gik fra skolen, valgte han et af børnene til at være ordensbetjent. Denne skulle så fortælle ham, hvad der i fritimen var bleven bedrevet. Denne post var ikke eftertragtet, thi enten skulle staklen være ugleset af kammeraterne og kaldes sladderhank eller også udsætte sig for ubehageligheder fra læreren. Vi valgte dog næsten altid det sidste. En af ordensreglerne var, at vi skulle vælge »ude eller inde«. De, som så valgte at være ude, skulle blive ude, indtil han kom tilbage. En dag skulle jeg et ærinde i byen om formiddagen, og omtrent alle drengene havde valgt at være ude. Imidlertid må de have fortrudt valget og var gået ind, før jeg kom tilbage. Jeg gik da også ind. En pige havde den dag vagten, og hun fortalte det passerede til læreren. Der blev holdt forhør om, hvem der havde hittet på den bedrift, men ingen meldte sig. Han spurgte så mig. Jeg var jo uskyldig, da jeg ikke havde været til stede, men som en ærekær dreng sagde jeg kun, at det ikke var mig mere end de andre. Måske har det smagt ham af trods, i hvert fald blev det min straf, at jeg i stedet for at følges med de andre på hjemvejen i en uge hver aften skulle følge ham ad hans vej. Det blev dog kun een aften. Da jeg gik fra ham den aften, som var en lørdag aften, sagde han: »Ja, dersom en af os skulle

dø forinden, så skal resten af straffen være dig eftergivet«. Om søndagen var vi mange samlede på en stor isdam i Agersnap. Isen var gammel og meget tyk og havde slået store revner. Vi legede hund efter hare, og i kampens hede var jeg så uheldig at komme på langs ad en revne, den ene skøjte smuttede ned i revnen og gik itu. Jeg faldt med knæet mod den skarpe kant, gennemskar benklæderne, og knæet fik en slem flænge. Af den grund kom jeg ikke i skole i flere dage, og da jeg endelig kom og læreren så knæet, sagde han, at han nu mente, jeg havde fået straf nok, og det var vi for øvrigt enige om.

En sommer var jeg en tur i Hoven med ærinde til mine brødre. Herman tjente da i Ørbæk, Jeppe Dahl og Anton i Påbøl. Da jeg kom til Påbøl efter først at have været i Ørbæk, spurgte Else, Simon i Påbøls kone, hvad jeg havde fået i Ørbæk. Hun har vel ment, om jeg trængte til mad straks, eller jeg kunne vente, til de skulle spise, og det har nok været godt ment. Moder havde imidlertid formanet os børn til ikke at være nysgerrige og især ikke bære sladder. Jeg har vel så syntes, at her var hun temmelig nysgerrig, for jeg svarede: »Skulle du vide det?« Det var derfor ikke uden grund, at hun blev fornærmet og mente, at jeg var slemt forkælet.

Da nu min broder Anton blev konfirmeret og ikke længere kunne blive der som hyrdedreng, ville Simon have mig i stedet. Det syntes Else imidlertid ikke om og henviste til mit næsvise svar. Jeg kom dog i tjeneste der og vandt ikke alene Simons, men også Elses yndest, så hun ofte måtte høre for, at hun ikke ville have haft mig.

Min egentlige bestilling var at vogte får og ungvæg i heden og mosen. Jeg var da næsten hele dagen derude. En anden dreng passede kørerne derhjemme, men

han var lidt doven, og undertiden gemte han sig, så hun ikke kunne finde ham, når hun ville have ham til et eller andet, og det syntes hun ikke om. Jeg var måske også lidt doven, men vidste at bruge min forstand. Lige så godt selv byde sig til som lade sig nøde. Arbejdet skulle jo gøres. Datteren havde været på Mølbygård at lære mejeribrug. De havde derfor fået indrettet en mælkestue med vandafkøling. Her skulle hver aften bæres vand ind. Jeg forespurgte så gerne, om ikke der manglede vand. Jeg fik på den måde megen ros og samtidig et og andet godt for munden.

Det var et godt sted at være, god orden og en god forplejning, men gammeldags på mange måder. F. eks. brugte de aldrig petroleumslamper, men kun tællelys. Kaffe var kun til højtidsbrug. Det besværligste var høbjærgningen. Gammeldags, som de var, skulle alt høet strøes hjemme ved gården, før det kom ind. Som oftest havde de 5-6 læs hø, som vi drenge skulle strø før middag. Når vi så havde spist til middag, skulle alle mand ud at hverve (vende) høet. Efter en lille middagssovn skulle vi alle ud at skubbe høet op til huset. Her lå det til aften. Når så alle folk var kommet hjem, og der var malket, skulle vi have høet ind. Alt blev puttet ind ad små lavtsiddende luger, derfra skulle det væltes ofte langt hen, så vi drenge var nær ved at kravle vild og knapt vidste, hvor vi var. Ofte blev klokken næsten 12, før vi kom i seng, og op igen måtte vi kl. 4. Og det varede mindst en måned.

Hvad selve hyrdegeringen angår, da var den i sig selv ikke så slem, selv om jeg havde en stor flok undersætter. De havde som regel 80 får om vinteren, så når lammene kom til, kunne det blive en stor flok om sommeren, da vi tilmed fik nogle fremmede får på græs. Desuden havde jeg en 10-12 kreaturer at passe. Fårene gik for sig og kreaturerne i en mose for sig. Fårene var

dog vante til at gå en bestemt runde, alt imens de nippede til det sparsomme græs, som voksede mellem lyngen, og de behøvede da ikke megen pasning. Det værste var, at deres græsgange grænsede ind til den nyanlagte Hårdkær plantage. Der måtte de ikke komme, at de ikke skulle nippe de små planter op. Tidligere, da der kun var hede, gik det ikke så snorret til. På varme dage kunne det jo blive galt med kreaturerne, som da fik lyst til at stikke halen i vejret og bisse.

I den første tid blev dagene forfærdelig lange, så jeg fulgte stadig solens vandring over himmelbuen. Jeg fik lært, at når jeg stod på et bestemt sted og så solen over et hus på Urup mark, var klokken 10, og det var så på tide at få fårene vendt nedad mod den mose, hvor kreaturerne græssede, så vi kunne vende næsen hjemad, når der blev kaldt ad mig til middag. Fårene blev drevet lidt bort fra drivvejen, mens jeg fik kreaturerne drevet hjem. Turen til fårene kom bagefter. Om eftermiddagen kunne jeg ved hjælp af fingrene på højre hånd måle, hvor længe der var til solnedgang. Hver fingers tykkelse var et kvarter, fire fingre en time. Sådan målte jeg mange gange, og imens sank jo så solen, og dagen gik på hæld. Efterhånden vænnede jeg mig dertil, så tiden blev ikke så lang. Undertiden kunne jeg komme sammen med en dreng fra Urup, som også passede får.

Enkelte formiddage blev kreaturerne hjemme i tøjr på agrene. Da havde jeg fårene på en hede, der gik ned mod engen. Så kunne jeg en enkelt gang komme ned i engen til folkene, som arbejdede der. Det var en god adspredelse. Der hørte ialt 500–600 tdr. land hede til gården.

Kristian Påbøls drenge kom jeg også undertiden sammen med. Af dem havde jeg engang købt et par gamle årgange af et ugeblad for børn, som kaldtes

»Børnevennen«. Jeg fik nemlig ikke så sjældent en 10-øre eller en 25-øre af Simon for et eller andet, eller når der blev solgt af dyrene. Disse »Børnevenner« blev dog min ulykke. Læselysten som jeg var, havde jeg taget bogen med i marken, og da fårene har været skikkelige den dag, var jeg falden til læsning og havde glemt fårene, som så var funden over i plantagen. Da fik jeg en ørefigen, og samtidig blev det mig forbudt at tage bogen med oftere.

Da vi var to hyrder og ikke kunne komme i skole samme dag, kom jeg til at gå i skole i Ørbæk. Det var dog samme lærer som i Hoven, så der lærte jeg lærer Kristensen at kende, hos hvem jeg siden kom på højskole.

Også andenlæreren Th. Sørensen lærte jeg at kende, da han enkelte gange holdt skole i stedet for Kristensen. Deres måde at fortælle på greb mig. Min lærer derhjemme fortalte aldrig for os, vi måtte lære på remse. Sørensens måde at læse op på mindes jeg også endnu.

Jeg sov sammen med Jeppe Dahl. Han har altid været god til at fortælle, og da jeg var lige så ivrig efter at høre og desuden en slem plageånd, så fejlede det sjældent, at han måtte fortælle en eller anden historie, når vi var kommen i seng. Det undrer mig, at han ikke blev træt. Vi trængte jo ellers begge til al den søvn, som de korte nætter kunne give. Han var dog altid villig og uudtømmelig.

Den anden sommer jeg var der, blev meget regnfuld. Ikke alene engene var oversvømmet, så høbjergningen blev meget besværlig, men også moserne stod fulde af vand. Kreaturerne ville derfor ikke være i mosen, men strejfede omkring, og fårene ligeså. Disse sidste blev værre til at gå over i plantagen, og jeg kunne derfor ikke styre begge flokke. Kohyrden, vi havde den sommer, var en datter af Jens Jepsen, tidligere Hejbøl, og var op-

kaldt efter faster Else. Vi fik så også hendes broder Jeppe, opkaldt efter farbror ligesom jeg, så vi blev på den måde tre Jepper i den samme gård. Han skulle hjælpe mig.

Den sidste sommer før jeg blev konfirmeret, ville mine forældre ikke af med mig, og jeg blev da hjemme. Den sidste sommer jeg var i Påbøl, kom biskop Balslev på visitats i Ølgod og ville bl. a. også til Agersnap skole. Der skulle børnene fra Grønfeld, Hejbøl og Krusbjerg skoler også møde, dog kun de ældste klasser. Der kom da bud efter mig, da min lærer gerne ville have mig med. Jeg var vel nok den af børnene, der var mest vant til at svare. Vi blev så proppet sammen fra alle skolerne. Det, jeg bedst husker, er, at mod slutningen viste biskoppen hen på landkortet (verdenskortet) og spurgte om navnene på verdensdelene. Det fik han jo svar på, men da han bagefter spurgte nærmere om Asiens floder, blev jeg ene om at svare. Vi havde ikke haft megen geografi om de fremmede verdensdele, de andre skoler vel lige så lidt, men jeg havde ofte stået og set på kortet i middagstimen, og derfor kom det fra mig: Ob, Jennisej, Lene, Amur, Hoangho, Jangsekiang, Mæking, Saluan, Irrivaddi, Bramaputra, Indus, Ganges, Evfrat, Tigris og Ural. Biskoppen sagde: »Hov, hov, jeg kan jo ikke engang følge med«. Det var jeg jo ikke så lidt stolt af. Min lærer var det da også. Han sagde siden til mine forældre, at det var godt, de havde fået sendt bud efter mig, da jeg kunne sige du til hele østersognet.

På den tid fik de en ny lærer i Ølgod, lærer Sindberg. Han kom fra Horne og havde ord for at være en meget dygtig mand. Jeg fik da lov til de to sidste vintre at gå i Ølgod skole. Han havde også adskilligt bedre tag på at undervise end Knud Jensen. Vintren 1880-81 gik jeg til konfirmationsforberedelse hos

pastor Olrik. Vi var et stort hold på ca. 60 børn. Præsten var noget vidtløftig i sine forklaringer, hvorfor det kneb ham at holde børnenes interesse fangen, men han sparede ikke nogen ulejlighed med os. Desværre mindes jeg ikke, at vi blev særligt påvirkede.

Konfirmationen foregik den 24. april. Ved overhøringen mindes jeg, at præsten ud fra salmeverset »Satan bundet til dommedag« spurgte mig, om Satan var bleven bunden og hvornår. Hertil svarede jeg: »Ja, da Jesus døde på korset«. »Er han da bundet helt?« spurgte præsten, og jeg svarede nej. Han sagde så: »Hør nu, min gode Jeppe, nu har du svaret både ja og nej til det samme spørgsmål, hvordan vil du klare det?« Jeg blev vistnok noget forbløffet, da jeg kunne mærke, at alle så på mig, men jeg forklarede dog, at vel var Satan bleven bunden ved Jesu død, men først ved dommedag ville han blive bundet helt og for stedse.

Jeg mindes også, at jeg følte det som en alvorfuld stund, da jeg på spørgsmålet, om jeg ville forsage og tro, svarede mit ja, og præsten derefter sagde: »Så giv da Gud dit hjerte og mig din hånd derpå.« Konfirmationsgilde med konfirmationsgaver havde vi ikke noget af, det var dengang ikke meget skik og brug.

Dagen efter kom jeg i tjeneste. Det var i Hjedding hos en gårdmand Jens Mikkelsen. Et par dage efter var jeg med til konfirmationsaltergang og dagen efter til eksamen i skolen. Dermed tog jeg afsked med skolen og barneårene.

Hos Jens Mikkelsen havde jeg en streng plads, men havde det ellers godt. Engang var det dog nær gået galt for mig. Banen gik over marken, og den dag havde jeg ungkreaturerne i tøj på den ene side af banen og kørerne på den anden. Mens jeg var i færd med at flytte ungkreaturerne, så jeg, at kørerne var ved at bisse. Jeg løb så lige over banen til kørerne, men da jeg var midt

på banen, gav toget et fløjt lige ved siden af mig. Jeg nåede ned i grøften, men da var toget også lige bag ved mig.

Til november kom jeg til at tjene i Haulund hos gårdmand Peder Nielsen, og der blev jeg i to år. Peder Nielsen var en ung og dygtig mand med lyst til fremskridt. Her lærte jeg først at fodre med kraftfoder.

Om vinteren kom der til sognet en omrejsende mejeri- og landbrugskandidat, og han holdt noget til hos Peder Nielsen. Han holdt møde på Ølgod kro med dels landbrugsforedrag, dels demonstration af, hvordan smør skulle tilberedes, især æltes. Han opfordrede landmændene til i fællesskab at starte et smøræltningværk. Alle skulle så sende deres nykærrede smør derhen. Smørret skulle derefter æltes sammen, slås på dritler og forsendes. Dermed mente han, de måtte kunne opnå samme pris for smørret som for herregårdssmør.

Selv om hans plan ikke blev gennemført, gav den dog stødet til, at der samme forår blev oprettet to mejerier i Ølgod sogn, Lindbjerg og Hjedding. Men medens de i Lindbjerg solgte mælken til en mejerist, dannede de i Hjedding selv en forening, som byggede og drev mejeriet som andelsforetagende, det første af sit slags i Danmark. Stilling Andersen fra Gammelgård blev den første bestyrer. Af denne første lille begyndelse udviklede sig så den nu bekendte række af andelsmejerier landet over.

Efter at have været i Haulund i to år kom jeg til at tjene på Hejbølgård de fire dage om ugen. De øvrige dage skulle jeg være hjemme. Thomas Hejbøl var ikke som Peder Nielsen en foregangsmand, men han var stærkt religiøst påvirket. Han var svoger til lærer Kristensen, Hoven, og hans kone var fra Bjærggården i Ølgod, en søster til højskolelærer Povl Bjærg, Askov. Thomas var noget indesluttet, men kom han først til at

åbne sig, viste han et blødt og kristeligt sind. Han var navnlig grundtvigsk indstillet. Han fik dannet et aktieselskab, som overtog et stort stykke hede fra hans gård til beplantning, Hejbøl plantage. Selv tog han aktier for hele købesummen.

I de to somre jeg således var hjemme, forsøgte jeg mig som skytte og gymnast, idet jeg var medlem af en nystiftet skytteforening. Det var fornøjeligt, men også ret besværligt, i hvert fald for mig. Søndag eftermiddag havde vi skydeøvelse $\frac{1}{2}$ mil vest for Ølgod kirke og tæt syd for Skærbæk mølle. I Ølgod krosal havde vi derefter gymnastik. Geværeksersits foregik mest ude i det fri. Efter de temmelig anstrengende øvelser gik jeg så hjem for at skifte tøj og derefter videre til Hejbøl for at være der i rette tid mandag morgen. Jeg syntes dog dengang, det var rigtig fornøjeligt.

Imidlertid vandt tankerne frem hos mig om, at jeg ville være skolelærer. Det var dog ikke så lige til. Kapital havde jeg ikke, og mine forældre trængte til al den hjælp, jeg kunne yde dem. Jeg fik så plads hos lærer Kristensen, Hoven, som foruden at være lærer også havde oprettet en højskole til uddannelse af vinterlærere. Desuden forberedtes der til første del af lærerekamen. Jeg fik kost og halv friundervisning imod at røgte Kristensens kreaturer.

Om foråret kom jeg med min broder Jørgen på engarbejde i Ålling. Det var min første indgang i Ansager sogn. Da Jørgen købte ejendom og giftede sig, hjalp jeg ved opfyldning af vejen mellem Ansager præstegård og møllen. Siden var jeg hos Peder Nielsen, Ålling, og Anders Kristensen, Lund, indtil jeg til november igen kom på højskolen. Denne vinter havde jeg søgt understøttelse og kunne altså ofre hele tiden på skolen. Jeg hjalp dog enkelte timer i børneskolen, navnlig havde jeg hovedregning med et hold, som oftest de

største. Desuden overværede jeg som regel Kristensens religionsundervisning. Den faldt sammen med geometritimer på højskolen, og vi havde gennemgået det afsnit vinteren før. Disse religionstimer havde jeg stort udbytte af. Kristensen havde en egen måde at tale med børnene på. Følelsesmenneske, som han var, kunne han ofte tale med børnene, så han selv græd, hvad der jo måtte gribe børnene. Havde vi mange sådanne religionslærere, ville det sikkert se bedre ud med religionen, end det gør.

Første vinter jeg var der, havde vi J. P. Kristensen, Peder Møller som han kaldtes, som andenlærer. Han var fra sognet og var fætter til I. C. Christensen. Han blev siden lærer i Grønfeld. Anden vinter havde vi en seminarist Terkelsen. Han led af brystsyge, og efter jul kom han ikke igen. Han døde hen på vinteren. En søn af Kristensen, som var student, overtog hans fag den sidste del af vinteren. Han blev siden præst.

Undervisningen på skolen var jo præget af skolens formål; det var derfor ikke almindelig højskoleundervisning, men vi havde det dejligt, skønt der måtte arbejdes af eleverne.

Om foråret kom jeg atter med broder Jørgen på engarbejde. Denne gang var det i Hodde, hvor en kanal var gravet om vinteren. Her fik jeg tyfus og blev indlagt på Varde sygehus. Et par dage efter kom der en mejerist og en karl fra Hodde præstegård. Det var altså nok fra Hodde mejeri, smitten var kommen. Det var ikke ualmindeligt i mejeriernes første tid, at de blev smittebærere. Siden lærte de bedre at hindre, at mælke-resterne trængte ned i gulvene. Disse skulle senere være af fliser nedlagt i cement og med bedre afløb udenfor. Jeg kom mig dog forholdsvis hurtigt. Senere på sommeren var jeg hjemme og gik på daglejarbejde samtidig med, at jeg læste lidt, når lejlighed gaves.

Den 19. september afholdtes den såkaldte provste-eksamen, d. v. s. at provsten holdt prøve for vinterlærere. Den holdtes i to dage, første dag for dem, der søgte ansættelse for begge klasser, anden dag for dem, der kun søgte plads som lærer for yngste klasse. Vi var vist 10 mandlige og en kvindelig deltager den første dag. De fleste af karlene var fra Hoven højskole, en enkelt fra Staby. Provsten boede i Allerup præstegård ved Tjæreborg, og vi skulle vist møde kl. 9.

Vi fik opgivet et emne til en stil, som vi skulle skrive, og medens skrivningen foregik, blev vi kaldt ind for provsten en for en. En lærer var imens inspektør på skrivestuen. Vi blev så eksamineret i religion, læsning og analyse, Danmarkshistorie og geografi. Da vi alle havde været derinde og var færdige med vor stil, fik vi hvil og skulle gå op til Tjæreborg skole. Her var en klasse børn samlet, og vi skulle prøve at samtale med dem ud fra bibelhistorien. Derefter fik børnene fri, og vi havde regning og sang. Bagefter fik vi hver en anbefaling eller et prøvebevis. Et par fik dog kun bevis for at kunne forestå yngste klasse, og en enkelt måtte ind til fornyet prøve. At han fik lov at prøve endnu engang, skyldtes, at Kristensen, som var med, sagde god for ham, at han havde været uheldig. Beviserne lød vistnok ens for os alle. Det eneste fag, der gaves speciel karakter for, var sang, og her var min karakter naturligvis ikke høj. Mit bevis så således ud:

Jeppe Hejbøl Nielsen af Ølgod har underkastet sig prøven for vinterlærere. Han kan forestå begge klasser. Han har nogen sangstemme.

Skads m. fl. herreders provsti d. 19. september 1887.

Chr. Obelitz,
Provst.

De fleste pladser var imidlertid allerede opslået tidligere, og da jeg ikke havde personlig bekendtskab nogen af stederne, så det ud til, at jeg ikke skulle få nogen plads. Alligevel fik jeg en, men det var først lige ind på november. Det var i Knoldeflod, et hjørne af Grimstrup sogn, der skyder sig ind mellem Årre, Næsbjerg og Varde landsogn.

Her fik jeg så min første virkekreds, men den var ikke særlig tiltalende. En fattig hedeegn med få, små og yderst fattige bebyggelser. Kun en enkelt af beboerne havde så megen jord opdyrket, at de selv var kørende. Skolebygning var der ikke. Et fraflyttet hus var lejet til dette brug, men det var meget forfaldent og utæt såvel på tag som på mur. Lønnen var også lille, 12 tdr. byg efter kapitelstakst + $\frac{7}{8}$ af skolepengene = $87\frac{1}{2}$ øre for hvert barn, ialt vel 120 kr. Der var vist 12 børn i alle aldre. Alligevel var der tre, der gik til præst. Det var en stor part og for så vidt et gode, men disse var så heller ikke i skole mere end 4 dage om ugen, hvad der hindrede fremgangen ikke så lidt. De gik til konfirmationsforberedelse i Varde. Til Grimstrup havde de mindst $1\frac{1}{2}$ mil.

En af de første dage, jeg var der, fik jeg bud, at jeg eftermiddagen efter skulle møde med børnene til eksamen i Rousthøje skole. Det blev jeg lidt betænkelig ved, for børnene kunne næsten ingenting. Sommer-skole havde der ikke været, og jeg havde kun lige begyndt og kendte knap nok børnene. Enkelte af børnene kunne heller ikke komme med, da de manglede ordentligt tøj.

Vi kom imidlertid derhen, og det gik over forventning. Vi havde jo begyndt forfra i bibelhistorie og lærebog. Jeg lod børnene fortælle lidt af det første og talte med dem om det første bud, derunder om Guds egenskaber og i tilslutning til skabelsen om Guds al-

magt og allestedsnærværelse. Jeg havde da også den tilfredsstillelse, at præsten roste min måde at tage det på. Han sagde endogså: »De har ordentlig varmet mit hjerte«. Sådan er jeg aldrig blevet rost siden, men jeg har måske heller aldrig haft det nødigt som den gang. Jeg fik så anvisning på, hvordan jeg skulle lade børnene skrive et blad både skønskrivning og diktat og lægge det til side til foråret. Da skulle jeg lade dem skrive et lignende og tage begge blade med til eksamen, så kunne han sammenligne. Det var jo meget forstående.

Jeg havde en god og fornøjelig vinter. Børnene gjorde god fremgang, og jeg kom til at holde af dem. Jeg har siden haft beviser for, at de holdt ikke så lidt af mig. Jeg fik fat på en lille gran og holdt juletræ for dem den sidste aften før jul. Vistnok alle forældre var mødt, og der var vist ingen hverken af børnene eller forældrene, der før havde set et juletræ, så det var fest. Jeg har for øvrigt et minde endnu om dette mit første juletræ. Jeg havde købt en stor engel som topfigur. Den har jeg endnu, og den har vistnok været brugt hvert år siden, altså 49 gange, og den når vel nok de 50.*)

Jeg blev straks draget med ind i en sag med præst og sogneråd. En mand kom en dag ind i skolen for at hilse på mig. Han var fynbo og hed Lars. Han ville have mig til at klage over lokalet. De havde prøvet flere gange, men det var ikke lykkedes. Jeg sagde nej, det ville jeg ikke, men ville de forsøge igen, ville jeg skrive en erklæring, som de så måtte benytte. Det tog han med tak imod. Jeg skrev så en erklæring, som de fik. Beboerne sendte denne gang deres klage til biskoppen. Det fik selvfølgelig samme forløb. Han sendte den gennem

---

*) Engelen var igen topfigur på et juletræ på Lemvig Museum julen 1972. Den var da 85 år gammel. (Udg. anm.).

provsten til præsten til erklæring. En dag mødte tre sognerådsmedlemmer, den ene formanden, i skolen. Formanden fortalte, at der var klaget over skolen og spurgte, om jeg havde hjulpet til dermed. Jeg sagde, at jeg nok vidste, at der var klaget, men at jeg ikke havde hjulpet eller set klagen, men jeg havde skrevet en erklæring, som jo nok måtte være med. De kunne jo så forstå, at jeg knap var så dum, som de havde anset mig for, eller som jeg måske så ud til.

Jeg viste dem de værste mangler. Gavlen var ved at vælte ud, så man gennem revnen i muren kunne sidde ved pulten og se hen ad marken. Der var store huller på taget o. s. v. Dagen efter fortalte ejeren af huset, som selv var medunderskriver af klagen, at de havde givet ham ordre til at få de værste huller på mur og tag tættet før en bestemt dag, da ville præsten komme at inspicere. Præsten kom ganske rigtigt, og vejret var den dag godt. Præsten syntes nok, at jeg havde skrevet mere, end jeg kunne stå ved. Jeg viste ham, at der var blevet noget reparationsarbejde udført. »Nå, ja, men jeg vil sige, at det er uklogt af dig, for her vil du jo nok ikke blive flere vintre, og skulle en af de andre skoler blive ledige, har du jo umuliggjort dig selv at komme i betragtning.« Senere hen på vinteren fik fynboen ærinde hos præsten, og de talte da igen om sagen. Præsten talte igen om overdrivelse. Da fynboen indvendte, at manglerne jo også for en del var afhjulpen, før præsten var derude, påstod denne, at ingen vidste, at han skulle komme derud. Fynboen svarede, at det så var mærkeligt, at læreren dagen før havde sagt til børnene, at de kunne vente præsten. Sognerådsformanden har jo nok forsnakket sig lidt.

Året efter fik de alligevel et nybygget hus til skole, så forgæves var det ikke. Jeg glædede mig derover.

Forårseksamen gik godt. Såvel præsten som de to

kommissionsmedlemmer var meget elskværdige. Dagen før jeg skulle rejse, kom en dreng med en takkeskrivelse fra beboerne. Med al sin naivitet har henvendelsen sikkert været et godt udtryk for deres sind over for mig. I tankerne har jeg ofte været i Knoldeflod siden, men ikke i virkeligheden.

Året efter søgte jeg pladsen ved Kvie Hede skole, eller som det nu hedder Kærbæk, og jeg fik pladsen. Lønningen her var heller ikke stor, men dog lidt større end i Knoldeflod, nemlig 150 kr. + skolepengene. Her var der en ny skolebygning, kun et år gammel. Der havde dog været holdt skole mange vintre, men i lejet stue.

I Ansager sogn var der på det tidspunkt et stærkt åndeligt røre. Ved den tidligere præst Henrik Muhle Hoff (1878–86) var der begyndt en stor vækkelse, og ved daværende præst M. C. Madsens (1886–90) forkyndelse var vækkelsen yderligere blevet udbredt. Navnlig blandt ungdommen var blevet et både udbredt og dybtgående røre. Det havde givet sig udslag i dannelsen af såvel en pige- som en ynglingeforening i sognet, dengang de talstærkeste uden for København. Også blandt de ældre var der stærkt røre, og mange var blevet omvendt. Der var stor hørelyst, så kirken ikke kunne rumme den menneskemængde, der kom, og navnlig kneb det meget at få lokale til de mange og store møder, som blev afholdt. Skolerne blev selvfølgelig taget i brug, men dels var også de utilstrækkelige, og dels kunne de jo ikke altid fås. Så blev der bygget et missionshus i Ansager by. To uger efter min virksomheds begyndelse, d. 15. november 1888, indviedes huset. Det var på kong Kristian den Niendes 25 års jubilæumsdag. Den tidligere præst, pastor Hoff, Valensbæk, og Indre Missions formand Vilhelm Beck prædikede og indviede missionshuset, som var stuvende fuldt af mennesker.

Ud fra det nye missionshus blev der udfoldet en storstilet missionsvirksomhed. Navnlig bedeuken var storslået og opløftende. Ofte var begge sale fyldte, og pauser kendtes næsten ikke. Undertiden kunne den ene knapt blive færdig, før en anden begyndte. Ligeledes var de unges møder godt besøgte, navnlig de store fællesmøder. Den ene efter den anden stod op og vidnede om, hvad Herren havde skænket dem af fred og glæde. En græd, mens de andre sang. Jesus spurgte de to disciple: »Hvilken tale er det, I fører med hinanden på vejen?« Et sådant spørgsmål var overflødigt her. På vejen hjem fra sådanne møder hørtes sangen vidt ud over egnen. Vi havde nylig nogle gamle venner samlede, som havde været med på disse ture. De sang sange på 10–12 vers, som de huskede fra den tid, sange, som ikke var optagen i nogen sangbog, og som de ikke havde sunget i mange år. De blev som unge igen ved at mindes disse dage og disse sammenkomster.

Det kunne jo ikke være andet, end at også jeg blev grebet af dette, og jeg gik også en del med til møderne både i missionshuset og til lokale samtalemøder i hjemmene her i kredsen. Men dels så jeg lidt skeptisk på dette sprudlende liv, som jeg frygtede ville ende med skuffelse, og dels var jeg indpodet med det grundtvigske åndsliv, hvilket holdt mig noget tilbage. Jeg ville være grundtvigianer, og jeg ville forsøge at få overført noget af dette nye i de kredse, hvor jeg mente at høre hjemme. Så skulle livet rigtigt forme sig varmt, men som jeg mente mere sundt. Sådanne samfund måtte kunne findes.

Ellers gav jeg mig med lyst og god vilje ind i mit skolearbejde. Børneflokket var noget større end i Knoldeflod, men heller ikke for stor. Nogle flinke og velbegavede børn var der også iblandt, så det gik rigtig godt. Jeg havde dog lyst til at række lidt videre ud, og

da flere yngre mænd forespurgte, om jeg ikke ville holde aftenskole, begyndte jeg en sådan. Unge karle var her kun få af, men nok en del yngre mænd. Enkelte unge var der dog, og til sidst bad nogle unge piger om at være med.

Når det før blev nævnt, at kirken var for lille, havde det ikke alene sin grund i den øgede hørelyst, men befolkningen var i de sidste årtier vokset enormt. Store hedestrækninger både i Nordsognet og i Østersognet var forvandlede til hele byer. Der blev da forhandlet med stamhuset Nørholm om sagen. Stamhuset ville helst være fri for at bygge og tilbød derfor at sælge kirken til beboerne, så kunne de selv ordne sagen. Det blev også drøftet, og der var forslag om at rive den gamle kirke ned og bygge to nye i stedet, f. eks. en i Lauborg og en ved Mølby. Befolkningen var dog betænkelig, det ville vist blive for bekosteligt, og man sendte ansøgning til stiftsøvrigheden om at pålægge stamhuset at udvide kirken. Godsforvalteren mente, at stamhuset kunne sige nej, men stamhusbesidderinden, frk. Rosenørn Teilmann, turde ikke gå imod stiftsøvrighedens krav. De to sidefløje blev da tilbygget. Nogle få år efter faldt der en højesteretsdom, der viste, at godsforvalteren havde haft ret. Kirketiendeejeren havde pligt til at vedligeholde kirken, men ikke pligt til at udvide den. Den anden vinter jeg var her, var kirken derfor ubrugelig, og der blev holdt gudstjeneste i missionshuset.

Om efteråret forinden havde jeg været på session og var blevet udskrevet til feltartillerist med vedtegning hestepasser. Jeg spurgte hos udskrivningsvæsenet, hvad jeg skulle være og hvornår. Der blev svaret, at jeg sandsynligvis skulle være infanterist og først blive indkaldt det næste efterår. Jeg tog da pladsen her igen, men inden jul kom der meddelelse om, at jeg skulle

være hestepasser og møde først i januar. Det var jeg ikke begejstret for, da det så ville tage to vintre, og sognerådet ville også nødig skifte lærer midt om vinteren. Jeg fik da byttet nummer og blev i stedet infanterist. Jeg fik 75 kr. i bytte og skulle møde d. 31. marts i Århus.

Af den grund blev forårseksamen afholdt sidst i marts, og til at undervise i april måned blev antaget Kr. Bertelsen, Ålling. Han havde været på Nr. Nissum højskole, blev senere elev på seminariet og lærer bl. a. i Skjern.

Jeg tog da afsked med Kvie skole. Det var gode år, jeg havde tilbragt der, og jeg havde vist også vundet mig en del venner. Børnene forærede mig en taske og eleverne i aftenskolen en merskumspibe, som jeg har endnu.

Soldatertiden.

Så blev jeg soldat og blev tildelt 28. bataljons 1. kompagni i Århus som nr. 443. Vi blev indkvarteret på en stor kaserne, som findes endnu. Det var jo ikke altid behageligt. Øvelserne kunne godt være strenge, men jeg havde et godt helbred, så det gik helt godt, og alt som tiden gik og vi kom ud på længere felttjenesteture, blev tjenesten helt interessant. Kasernelivet var det værste. Først var jeg på en stor 16-mands stue. Det var ofte uhyggeligt. Senere blev jeg flyttet ind på en 8-mands stue. Det var mest almindelige bønderkarle, og der var tonen mindre rå.

Befalingsmændene havde jeg det godt med, og jeg kunne ikke altid dy mig for små bemærkninger. Det gik dog stadig godt.

Jeg var jo dengang såvel som nu temmelig rundrygget. Sergenten sagde da den første dag: »Når torny-

strene bliver uddelt, behøver De ingen at få.« Da vi så en dag blev ført op til tøjhuset for at få det udleveret, og oversergenten rakte mig et, sagde jeg: »Jeg skal ingen have.« Oversergenten sagde da: »Jeg tror, den Onde plager ham, hvorfor tror han det?« »Det har sergenten sagt,« sagde jeg. Så grinte han, men mit tornyster fik jeg jo alligevel.

Sidst på sommeren skulle vi marchere til Hald til fægtningskydning. Vi skulle så have vore støvler sy-nede, om de var i forsvarlig stand til en sådan tur. Den ene af mine støvler var noget skæv på hælen, og sergenten mente, det skulle rettes, ellers kunne jeg ikke holde ud at gå så langt. Jeg mente, at det nok skulle gå. Nu havde jeg gået i dem hele sommeren, og de var de samme som i foråret. Ja, som han kunne bande, da er De også den samme, som De har været hele tiden.

Turen holdt jeg da også godt ud. Jeg blev indkvarteret i Katballe, der er bekendt fra E Bindstouv. Min korporal gik det derimod mindre heldigt. Allerede under den første dags hvil blev han fuld. Oberstløjtnanten holdt stille, mens vi marcherede videre. Han har måske haft mistanke om, at nogle havde drukket for meget. Korporalen prøvede at stive den af, mens vi gik forbi oberstløjtnanten, men han kunne ikke holde balancen. Kommandoen blev da taget fra ham, og sergenten skulle føre ham bag efter hele skaren. Han fik 5 dages mørk arrest for den svir.

Allerede midt på sommeren havde jeg brev fra sognerådsformand købmand Bennet Bang, Lønborg, om ikke jeg kunne tænke mig at overtage pladsen som vinterlærer i Nr. Bøel, Lønborg sogn. Det var min tidligere højskolelærer Peder Møller, der havde henvist til mig. Han og sognerådsformanden var svogre. Efter lidt brevveksling blev det ordnet. Lønnen var 200 kr., men den forrige lærer, der havde været der i flere år, havde

de sidste år fået 10 kr. i gratiale. Om jeg vandt tilfredshed, ville jeg få det samme. Mine papirer havde været sendt til provst Vilstrup, Borris, som havde givet sin tilslutning.

Efter at jeg var kommet hjem fra soldatertjenesten, fik jeg brev fra ham, at han ønskede at se mig. Mit bevis fra provst Obelitz havde han jo set, så nogen eksamen holdt han ikke, men han talte noget med mig. Navnlig syntes sang at interessere ham, og han så gerne, at jeg tog undervisning i musik. Han advarede mig for øvrigt mod at komme for meget i lag med Lønborgboerne. Han havde nemlig hørt, at når der var slagsmål i Tarm, var det ofte folk fra Lønborg, der var på spil.

Jeg var også i Lønborg hos formanden. Han havde plan om, at jeg skulle have kosten hos en gårdmand i Nr. Bøel, Kasper Kristiansen; han havde allerede talt med ham derom. Dagen efter fulgte han mig derhen. Kasper havde også talt med sin kone om det, men hun havde meget ønsket sig fritaget for at have en lærer på kost. Hun gik dog ind derpå, dels fordi jeg så nogenlunde skikkelig ud, dels fordi sognerådsformanden talte min sag. Jeg blev meget glad for såvel hende som hendes mand. Det var et godt sted at være, og de beklagede sig heller ikke over mig.

Så begyndte jeg da for tredje gang d. 15. oktober skolegerning på et nyt sted. Skolen her var større. Børneantallet var den første vinter 38, også i alle aldre. Det havde dog i de foregående år været oppe på mere end 40. En lærerinde havde da bistået læreren med de mindste børn. Da Lønborg skole også havde dalende børnetal blev følgen, at begge skoler blev nedlagt, og en ny blev bygget omtrent midt imellem.

Her var mange velbegavede børn i flokken, og da de også var flinke og lærevillige, var det en fornøjelse at

arbejde blandt dem. De fleste var fra den ret store by Kyvling eller, som den i ældre tid blev kaldt, Kjufling. Jeg sagde derfor, at før havde jeg holdt skole for kvier, nu blev det for kyllinger.

Lønborgenserne var eller havde været noget gammel-dags indstillet. I de senere år havde Indre Mission fået nogen indgang i sognet. Også sognepræsten pastor Storck var blevet indstillet i den retning. I præstegården blev der holdt nogle små samtalemøder, ligesom tilrejsende missionærer holdt møder i skolerne, hvor præsten som oftest var med. En pigeforening var allerede stiftet med en ældre sypige som leder. Når provsten talte om uordener, må det vist have hørt fortiden til.

Jeg, som søgte forstående troende venner blandt grundtvigske kredse, forsøgte at komme i kontakt med degnen og en hjælpelærer, han havde. Jeg blev også meget venligt modtaget. Lærer Erlang var en meget rar og behagelig mand, som man godt kunne få en samtale med, men allerhelst ville han have et spil kort. Det kunne jeg dog ikke leve af. Da jeg heller ikke kunne finde andre at dele med, så endte det med, at jeg søgte til Indre Missions samfund. Jeg opdagede, at man skal tage livet, hvor det findes. Ganske vist skriver digteren: Enhver Gud sætter ene, han selv er mere nær, og det er jo sandt. Men det er lige så sandt, at der er en stor støtte og velsignelse at finde i og ved samfundslivet, og at det træ, der står ene, let bliver forkrøblet og hæmmet i væksten.

Allerede til november fik Kasper Kristiansens en ny pige. Hun var en søsterdatter til Kasper og var fra Outrup sogn. Også hun var en del berørt af Guds ord og som sådan et søgende menneske. Hun havde været forlovet, om end ikke offentligt, og hendes kæreste var nylig død, hvilket havde været hende en stor sorg.

Vi kom til at dele meget, da vi stod omtrent på samme stade, selv om jeg vel nok var kommet videst frem. Vor madmoder, en inderlig rar kone, var kort forinden blevet omvendt. Vi kunne derfor få mange frugtbringende samtaler. Kristine, som den unge pige hed, var en god sanger, og da Kaspers holdt meget af sang, blev vi to unge aften efter aften bedt om at synge. Navnlig en del sange, jeg havde bragt med mig fra Ansager, blev meget brugt. De fleste af disse sange blev optaget i Harboøresangbogen, som udkom kort efter. Ud fra dette udviklede der sig et forhold mellem os to unge, der endte med forlovelse og senere ægteskab. Jeg håber og tror, at vi blev til gensidig hjælp og støtte for hinanden. At hun blev det for mig, er i hvert fald sikkert. Jeg med min flegmatiske natur har nok haft tilbøjelighed til at tage alt med stoisk ro og filosofiske betragtninger. Hun var mere omskiftelig, vekslede mellem glad livlighed og et noget tungsindigt, men mildt sind. Sådan udfyldte vi hinanden og hjalp der ved hinanden ind i et nogenlunde passende temperament. Juleferien tilbragte jeg hjemme i Ølgod, men efter at jeg var kommet tilbage, kom vi til gensidig forståelse af, at vi havde savnet hinanden, og vi fik da talt ud med hinanden.

Vi fortalte så om vort forhold til Kasper og Maren, da vi mente, det var det rigtigste. De havde kun lykønskning at føje til. Da de desuden mente, det var rigtigst, især af hensyn til min stilling, at vi snarest blev offentligt forlovede, blev vi enige om alle fire at tage til Varde. Der skulle være indvielse af det nye missionshus. Foruden at overvære det samt gudstjeneste i kirken, alt ved Vilh. Beck, var vi hos en guldsmed og kom hjem med ring på fingeren.

Et par dage efter havde vi fastelavn. Da var vi hjemme i Ølgod. Det var netop Kristines fødselsdag

(d. 8. februar), og hun kom så til at fejre den der for første gang. Min broder Jørgen havde da en lille pige, Klare, til dåb. Vi kom derved sammen med hele min søskendeflok. Vi var også inde hos mine bedsteforældre på Hvolliggård. De var da endnu levende begge to og var glade for at se os. Det blev både første og sidste gang for bedstefars vedkommende. Han døde hen på foråret, og da også bedstemor var blevet svagelig, flyttede hun over til mine forældre.

Søndagen efter blev jeg introduceret i Kristines familie. En morbrodes enke havde giftet sig igen og havde nu en lille pige til dåb. Kasper og Maren samt Kristine skulle med, og på grund af vor forlovelse blev også jeg budt med. Kristine og jeg stod faddere. Kristines forældre havde dog ikke vovet sig med (det var i Hemmet), men hendes morbror og moster fra deres nabogård var kommet. Dem stiftede jeg da bekendtskab med. Hendes to søskende havde besøgt os i Nr. Bøel i nytårsdagene.

I påsken var vi så i Outrup, Kasper og Maren samt Kristine og jeg. Kasper var godt kørende, så det blev en god tur, skønt det havde sneet en del natten forud. Kaspers boede hos Hans Frandsens på nabogården, Kristines morbroder og moster. Deres søn Kristian kom netop hjem fra Lydum, hvor han havde været mejeribestyrer. Han skulle nu til Fredericia som soldat.

På den måde var vinteren gået hurtigt, jeg syntes alt for hurtigt. Arbejdet i skolen var gået godt. Jeg havde allerede tidligere lovet at tjene hos Kr. Hansen, Ager-snap, 3 dage ugentlig for sommeren og samtidig hjælpe hjemme de 3 dage. Det havde jeg også gjort sommeren før jeg blev soldat.

Den sommer var pastor Tranberg fra Amerika på en rejse herhjemme. Det var ham, der oprindeligt var fører for »Bornholmerbevægelsen«. Han havde nu været

præst i Amerika en del år. På en rundrejse prædikede han en søndag i Skjern kirke. Mange fra Lønborg var ovre at høre ham. Kristine var der også. Han prædikede over ordene: »Løs ham og lad ham gå«. Det fik betydning for Kristine. Hun havde nok været vakt, men som Lazarus var ombunden med svededug, således havde hun også følt, at noget ligesom bandt hende, og ligesom svededugen blev løst af ham, blev nu også hun fri for alle bånd. Først nu fik hun virkelig fred og hvile.

Jeg husker, hvor begejstret hun var, da hun, måske allerede den følgende søndag, kom og fortalte mig det og selvfølgelig ville gøre mig delagtig i den samme glæde. Istap, som jeg var, kunne jeg nok ikke blive opvarmet som hun, men jeg delte jo alligevel glæden med hende, og det kunne selvfølgelig ikke falde mig ind at prøve på at berøve hende den eller afkøle den.

Der var allerede den sommer tale om, at vi skulle overtage ejendommen derhjemme. Mine forældre var jo besværede med den, men det ville heller ikke blive let at leve så mange af så lille en ejendom, og aldersundersøttelsen var endnu i sin vorden. Vi ville så se tiden an, og jeg begyndte på ny i Bøvl skole den følgende vinter.

I juleferien det år var jeg en del hjemme. En influenzaepidemi hjemsøgte da egnen. Også moder blev syg, så jeg hjalp en del i hjemmet. Hun var dog omtrent rask, da jeg rejste helligtrekongersdag. Men så blev fader syg og døde d. 12. januar. Det forvoldte, at moder igen blev syg. Hun kom sig dog, men var stadig svag. Kristine og jeg var hjemme til begravelsen. Da var også mormor blevet syg. Herman havde imidlertid fået en anden i sin plads, så han kunne hjælpe moder at holde alt gående. Overtage ejendommen havde han dog ingen lyst til, og moder henstillede igen til mig at over-

tage den. Et nyt moment blev her medvirkende. Det blev meddelt, at vinterlærerpladsen i Forsomho ville blive ledig. Selv om der var et temmelig langt stykke vej at gå, ville det kunne lade sig gøre at have den plads sammen med ejendommen. Da jeg mente, at jeg nok ville få pladsen, om jeg søgte den, så lovede vi at tale med Kristines forældre og slægt om sagen, og da de gav deres tilslutning, blev det ordnet. Da skolen sluttede, tog jeg hjem for at overtage ejendommen. Det var vanskeligt nok. Mors stifmoder var jo hos hende. En stue blev indrettet til dem, og ellers skulle husholdningen være under et.

Den 13. oktober havde Kristine og jeg så bryllup. Vi blev viet i Lunde kirke, da Outrup kirke var under reparation. Det var først meningen, at det skulle have været d. 12., Kaspers fødselsdag, men det kunne ikke lade sig gøre. Vi flyttede hjem lørdag d. 15., og jeg begyndte at holde skole i Forsomho d. 17. Dermed begyndte et nyt afsnit af mit liv. Ungdomsårene var forbi.

Ølgodtiden.

Så begyndte vi da vort samliv i Ølgod. Det var ikke blide kår, her blev budt Kristine at gå ind til. Medens jeg om dagen røgtede mit hverv i skolen, ordnede hun hjemmet. Hun og min moder delte arbejdet således mellem sig, at moder påtog sig kreaturerne røgt og pasning samtidig med, at hun passede gamle »Olde«, d. v. s. hendes stedmoder, som jo var i huset, og som efter sin sygdom den foregående vinter stadig var sengeliggende, og det varede ved i 4 år. Kristine overtog, som naturligt var, husholdningen og de øvrige husmoderpligter. Samtidig var hun stærkt optaget af at få huset pyntet lidt op. Hun holdt af at få det lidt pænere, end det hidtil havde været, selv om det nok havde været omtrent sidestillet med de andre hjem i

omegnen. I Outrup havde de været lidt foran på flere områder. I Lønborg fik hun således stuegulvene ferniserede. Ikke alene hos Kaspers, men naboerne begærede også hendes hjælp. Fernisering havde de ikke kendt før; gulvene var bestrøet med hvidt gulvsand.

I Ølgod gik det ligeså. Hun fik malet ikke alene lofter og døre, men også gulve. I førstningen tror jeg nok, naboerne talte om, at det var unødigt, men så kom den ene efter den anden og ville have kunsten lært. Det mærkedes jo snart, at det var lettere med rengøringen end den megen afstøvning efter fejning af sandgulvene. Nogle små gardinkapper fik hun anbragt over vinduerne, og hun fik stuerne tapetseret. Det var også dengang en sjældenhed. Kun ganske enkelte særlig velstillede havde det. I min drengetid var der desuden mange steder endnu kun ler- eller teglstensgulve. Her forstår man jo nok, at strøsand var naturligt, men det er også forståeligt, at det efter dette var noget vanskeligt at få folk til at »sætte træsko« og lignende. Man var nu engang vant til, at gulve var til at gå på, ja, for den sags skyld også til at spytte på. Man var ikke så fine, at man behøvede spyttebakke. Og træskoene var man vant til at beholde på fødderne.

I hjemmet gik livet jævnt og godt og skolearbejdet ligeså. Det var ikke let at gå så langt til skole hver dag, men jeg var rask. Henad foråret fik jeg opfordring af sognerådet til om morgenen at overtage undervisningen i Vestkær og Vallund skoler, hvad jeg påtog mig. Jeg skulle undervise to dage om ugen. Om formiddagen havde jeg alle børnene, begge klasser samlet, i den ene skole, og om eftermiddagen havde jeg de små børn i den anden skole, næste dag byttede skolerne så om. På den måde kunne jeg ordne det hele på to ugedage i stedet for fire formiddage, men det var jo også en drøj tur. Først om morgenen en god mil til skole, om mid-

dagen en mil mellem skolerne og mod aften en mil hjem igen. Det varede i to år.

Den 17. oktober fik vi os en lille dreng, som fik navnet Kristian Gerhard (efter Kristines forældre: Ove Kristian Larsen og Gertrud Kristiansen). Han blev os til stor fornøjelse og ikke mindre min moder og bedstemoder, fra nu af »Bedste« og »Olde«.

Næste år skulle jeg til efterårsmanøvre. To år tidligere slap jeg, idet manøvrerne blev aflyst på grund af koleraepidemi. Nogen mandfolkehjælp havde jeg fået løfte på derhjemme, og så måtte jeg endnu engang have tornysteret på ryggen og geværet på skulderen. Denne gang var vi ikke på kaserne, men blev indkvarteret rundt blandt Århus bys borgere. Vi var 7 kammerater indkvarteret i samme hus. Jeg var så heldig at få eneværelse, hvilket var meget behageligt.

Efter en sådan tur på 25 dage var hjemmet dobbelt kært og familien ikke mindre.

Henad foråret den næste vinter døde gamle mormor og blev begravet skærtorsdag. Hendes brodersøn, folkesangeren Morten Eskesen, var kommet til stede og talte i hjemmet, og det var rigtig kønt og godt. Men da vi kom hjem fra kirke, stillede han sig op i døren mellem stuerne og sang: »Malle Brok i krigen drager«. Det syntes folk dog var for lystig en begravelsessalme. Gerhard skal ved denne lejlighed have sagt: »Gemme viis den« (grimme vise den)).

6. januar 1898 fik vi atter en lille dreng, som fik navnet Niels Mølby efter min far. Skønt tilsyneladende stærk og dygtig blev han dog kun 6–7 uger gammel. Han var kun syg en enkelt dag, så vi kom ikke til læge. Kristine tog sig dette tab meget nær, men Gerhard vedblev på den måde at være både »potte og pande«.

Efter Oldes død var moder taget hjemmefra, først for at passe et par gamle folk i nærheden, senere som

husbestyrerinde for en enkemand i Vesterlist, og broder Herman overtog ejendommen. Efter at vi var flyttet til Kærbæk, døde hun, og et par år efter døde også Herman, og ejendommen blev solgt.

Gerhard vedblev dog ikke at være enebarn. 28. december 1899 skænkedes os på ny en lille dreng, som blev kaldt Johannes Kristian efter min mor. Det var imidlertid ikke under så lyse omstændigheder, han så dagens lys. Allerede midt om sommeren havde Kristine en morgen tidlig en hæftig blodstyrting, og vi troede, det var blevet døden. Det blev dog standset, og hun kom sig til dels, men svag var hun helt til fødselen var overstået, og stærk blev hun heller ikke siden. Engang imellem spyttede hun også blod, men lidt efter lidt må såret have indkapslet sig, og hun levede da mere end 30 år efter.

Ved den tid fik vi en ny skolelov, som kom til at gribe ind ikke alene i min, men i mange vinterlæreres tilværelse. Den fordrede mindst én fastansat lærer ved hver skole, ligesom den nedsatte det antal børn, som måtte findes i hver klasse. I Ølgod med de mange biskoler fremkaldte det forskrækkelse for de mange udgifter til nye skoler og forøgede lærerlønninger, skønt loven satte lønningerne så lavt som vel muligt, andenlærere fra 500–700 kr. om året og første- og enelærere fra 700–900 kr. Der var enkelte vinterlærere, som var gamle på pladsen, som var heldige at få fast ansættelse. Jeg tænkte under disse forhold noget på at opgive lærergerningen.

I Kærbæk havde de i nogle vintre haft en lærer Jensen som vinterlærer. Da børnetallet, siden jeg var rejst derfra, var forøget meget, blev det forlangt af skoleautoriteterne, at der skulle bygges dobbelt skole og ansættes en fast lærer samt om vinteren yderligere en for de små. Lærer Jensen fik tilsagn såvel fra lokale

som højere autoriteter om, at han skulle blive ansat. Men en del af beboerne protesterede herimod og sigtede ham for usømmelig opførsel både i og uden for skolen. Provsten forlangte derfor, at han først skulle rense sig for disse beskyldninger. Der søgtes så en midlertidig vikar, og jeg blev antaget som sådan, medens sagen stod på. Denne gik imidlertid læreren imod, men striden havde været ret bitter, da en del af beboerne havde været for og en anden imod læreren.

Da pladsen nu blev virkelig ledig, ønskede jeg jo gerne at have erholdt den, men jeg nåede ikke at samle gemytterne derfor. Derimod var der fuld enighed om, at de ønskede, at jeg skulle have vinterlærerpladsen. Den tog jeg imod. Om jeg kunne have fået førstelærerpladsen, ved jeg ikke, thi jeg ville ikke være glad ved i så fald at komme til at stå som et stridens æble mellem de to stridende parter. Nu faldt det hele til ro. Der blev ansat en fast lærer, og jeg blev vinterlærer. Sagen stod dog på så længe, at jeg i næsten to år boede i den nybyggede skoles lejlighed.

På den måde kom jeg ikke tilbage til Ølgod. Ejendommen fik jeg solgt, dog først efter at min familie var flyttet herover, hvilket skete allerede i februar måned. Jeg havde jo spadseret hjem hver søndag, og det var besværligt. Oprindeligt havde jeg tænkt, at vikariatet ville være sluttet til jul. Nu var Kristine ked af at være ene derhjemme, da vi ventede familieforøgelse. Og da der var rigelig lejlighed, flyttede hun over til mig med børnene, hvilket også var til stor opmuntring for mig.

Kærbæktiden.

Her i Kærbæk fik vi så igen en lille skat, en pige, som blev født den 4. april 1902. Vi havde været noget ængstelige for, at Kristine ikke skulle stå det igennem. Det var også grunden til, at hun ængstedes ved at være

alene i Ølgod. Fødselen gik dog over forventning, lettere end de foregående gange, og hun var forholdsvis rask.

Det blev jo drøftet, hvilket navn det lille væsen skulle bære. Kristine ønskede et bibelsk navn, men hvilket? En morgen sagde hun, at nu vidste hun, hvad barnet skulle hedde. Hun syntes, hun havde været helt vågen, da hun hørte en råbe: »Lydia«. Og da det var et bibelsk navn, fik barnet det. Om navnesøsteren, som hun er opkaldt efter, står der: »Hendes hjerte oplod Herren, at hun gav agt på ordet«. Vort ønske og vor bøn var, at det samme måtte ske med vort barn. Hun blev døbt d. 4. maj og fik navnet Lydia.

I skolen boede vi til ind i det andet år. Vi købte da en lille ejendom af Jens Kr. Lauridsen. Det var dårlige år for landbruget, mens vi boede i Ølgod, og ejendomspriserne var dalende, så vi fik kun godt 6.000 kr. for ejendommen der, men så gav vi til gengæld kun 3.000 kr. for ejendommen her, så det tabtes der ikke noget ved, og folk var desuden villige til at hjælpe os.

Det var ellers meningen, at jeg som vinterlærer skulle undervise de tre dage om ugen i Lund skole. Men til held for mig var der ingen børn at holde skole for der som følge af, at børnene havde fået lov at søge skolen i Skovlund. Jeg kom altså til at undervise alle 6 dage her, og således fortsatte det i 20 år. Kristine, som fra sin ungdom af havde været dygtig til håndgerning, underviste begge klasses piger deri, og på den måde kom også hun med i skolearbejdet, hvad jeg tror, hun befandt sig meget godt med.

Ejendommen, som jeg fik købt, var en lille rar ejendom på knap 10 tønder land, men huset var gammelt, lavt og snævert. Jeg fik det lidt omdannet, så der blev noget mere stuerum, og huset blev lidt forlænget. Da vi fik det færdigt, kom vi til at bo rigtig hyggeligt der,

selv om der var lavt til loftet og snævert mellem væggene. 30 år efter fik vi bygget et nyt stuehus, da det blev vanskeligt at holde det gamle stående, men børnene påstod, at så kønt og hyggeligt som det gamle blev det ikke. Det viser min hustrus evne til med små midler at gøre huset til et virkeligt hjem. Var vort udkomme end meget beskedent, så levede vi dog et lykkeligt liv, og det er mig en glæde at mærke, at børnene endnu, skønt de selv har fået større og smukkere hjem, bevarer minderne derom som glade og lykkelige minder.

Gerhard var mindst herhjemme. Han var ude at tjene allerede et par somre før sin konfirmation, bl. a. hos min broder i Harkes. Efter forskellige tjenester, bl. a. 1 $\frac{1}{2}$ år i Løftgård, kom han på seminariet i Nr. Nissum. Johannes var mere svagelig som dreng. Da han var 12 år fik han en dobbeltsidig lungehindebetændelse med vandsamling om lungerne. Han lå til sengs det meste af efteråret og vinteren. Vi havde to læger til at foretage en tapning af vandsamlingen. Han kom sig dog og blev forholdsvis rask. Efter sin konfirmation tjente han ligeledes et par år i Løftgård, hvorefter også han kom på Nr. Nissum seminarium, et år efter at Gerhard var blevet færdig der.

Lydia forblev i hjemmet og blev såvel min hustrus som min solstråle og støtte, og det var så meget mere værd, som jeg i stadig større udstrækning kom til at tilbringe mere tid uden for hjemmet. Indtil sit 18. år var Lydia rask, men så fik hun heftige galdestensanfald og måtte have galdeblæren fjernet ved en operation. Hun blev rask igen, men ikke stærk. Hun fik da også lyst til lærergerningen, men seminarievejen havde hun ikke mod på, så det blev til, at hun kom på højskolen i Hoven ligesom jeg i sin tid. Skolen var blevet omdannet til uddannelse for vinterlærerinder under vestjydsk

skoleform. Opholdet her varede et år. Den første vinter derefter fik hun en ret anstrengende plads skiftevis i Bøvl og Kirkeby skoler i Sdr. Omme. Året efter blev hun lærerinde ved skolen her, og jeg gik så ud af skolearbejdet.

Imidlertid foreslog Johannes, som var lærer ved real-skolen i Tarm, at jeg skulle søge en plads som pedel ved skolen der, og da en plads ved kommuneskolen, hvor Gerhard var lærer, blev tilbudt Lydia, så tilrådede vi hende at tage mod tilbuddet. Vi ville så forsøge at få ejendommen solgt og følge efter. På den måde kunne hele familien komme til at bo i samme by.

Det blev dog ikke således. Johannes fik plads som lærer ved Nr. Nissum seminarium, og samtidig solgte Madsen Mygdal skolen. Vi blev da betænkelige og forblev her i Kærbæk. Lydia var i Tarm i 5 vintre og hjemme hos os om sommeren. Men Kristine blev mere og mere svagelig, og Lydia, som var meget øm over for os to gamle, bragte da det offer at forlade sin gode stilling ved den store skole og på ny flytte her til Kærbæk. Pladsen her blev nemlig ledig det år.

Ved skolen her har hun så været siden. Indtil i fjor (1935) har hun boet i det gamle hjem, først til hjælp for sin moder og siden hendes død for sin gamle fader.

Efterskrift: Foranstående erindringer er nedskrevet i 1936. Min fader døde d. 4. maj 1949 og ligger begravet på Ansager kirkegård.

Johs. Hejbøl.